

KAVÂİRİ

için Cüşemî nisbesiyle de zikredilmiştir. Ebû Avâne el-Vâsîfî, Hammâd b. Zeyd, Yezîd b. Zürey', Hüşeym b. Beşîr, Derâverdî ve Süfyân b. Uyeyne gibi muhaddislerden rivayette bulundu. Buhârî, Müslim, Ebû Zür'a er-Râzî, Bakî b. Mahled, Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Ebû Hâtim er-Râzî gibi âlimler de onun talebeleri arasında yer aldı. İbn Sa'd, Yahyâ b. Maîn ve Ahmed b. Hanbel kendisinden hadis yazdı. Bağdat'ta yaşayan Kavârîrî'nin rivayet ettiği hadislerden biri (İbn Hacer'e göre ise beşi) *Şahîh-i Buḥârî*'de, kırkı *Şahîh-i Müslim*'de, kırk yedisi *Sünenü Ebî Dâvûd*'da, altısı da *Sünenü'n-Nesâ'î*'de yer almıştır. İbn Sa'd, Yahyâ b. Maîn, Ebû'l-Hasan el-İclî, Sâlih Cezere, Nesâî ve İbn Kâni' onu "sika" olarak nitelendirmiş, Ebû Hâtim er-Râzî ile bir başka değerlendirmesinde Yahyâ b. Maîn ve Sâlih Cezere "sadûk" olduğunu söylemişlerdir. Kavârîrî'nin Bağdat ve Basra'nın en tanınmış muhaddisi olduğu, bu iki şehirde rivayet edilen hadisleri en iyi onun bildiği ileri sürülmüş, rivayetleri arasında âlî isnadla gelenlerin bulunduğu belirtilmiş, Sa'leb kendisinden yüz bin hadis işittiğini söylemiştir. Kavârîrî 12 veya 13 Zilhicce 235'te (27 veya 28 Haziran 850) Bağdat'ta vefat etti, Askerülmehdî'de (Rusâfe) defnedildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, V, 395-396; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 350; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, X, 320-323; a.mlf., *es-Sâbiḳ ve'l-lâhiḳ* (nşr. Muhammed b. Matar ez-Zehrânî), Riyad 1402/1982, s. 265; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, I, 279-280; III, 62; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIX, 130-136; İbn Abdülhâdî, *Ulema'ü'l-ḥadis*, II, 92-93; Zehabî, *Tezkiretü'l-ḥuffâz*, II, 438-439; a.mlf., *A'lâmü'n-nûbelâ*, XI, 442-446; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: Sene 231-240*, s. 264-265; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VII, 40-41.

ZEKERİYA GÜLER

KAVAS

(قواس)

İç güvenlik ve asayişini sağlamak üzere daha çok elçiliklerde görevlendirilen silâhlı muhafız.

Sözlükte **kavs** kökünden fâil olan **kavvâs** "ok yapan ve ok atan kimse, okçu" demektir. Kelime Fransızca'ya **cawas**, Almanca'ya **kawasse** şeklinde geçmiştir (*EP* [İng.], IV, 808). Kâtib Çelebi'ye göre kavas ok atıcıdan ziyade "ok yapan kimse" anlamını taşımaktadır (*Sülemü'l-vüṣûl*, III, 505; Gibb – Bowen, I, 152). Terim olarak "tüfekli asker, silâhlı asker, silâhlı muha-

fız", özellikle yüksek düzeydeki devlet görevlileriyle sefir, konsolos ve mübaşir gibi hariciye yetkililerinin maiyet ve hizmetlerinde, daha çok elçilik ve konsolosluklarda, bunun yanında, banka ve patrikhâne gibi resmî dairelerde görevli, özel elbisesi olan "yasakçı, polis-asker (inzibat askeri)" ve "koruma görevlisi" anlamlarını ifade eder. Kaynaklarda, "Solaklar tâifesi ki pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin kavvaslarıdır" şeklinde solakları ifade etmek üzere de kullanılmıştır (*Kitâbü Mesâlihi'l-müslimin*, s. 98). Kavaslar için muhafızlık görevleri dolayısıyla **yasakçı**, harbe taşımaları sebebiyle **harbeci**, ellerinde gümüş değnek bulundurmaları dolayısıyla **değnekçi**, bazan da **çavuş** tabirinin kullanıldığı görülmektedir.

Kavasların başında bulunan kimseye kavasbaşı adı verilir. Başlangıçta vezir, serasker, paşa ve kadıların dairelerinde ve maiyetlerinde sayıları dört ile altı arasında değişen, paşaların yanında yaver, emîr subayı olarak bulunan, bunlara hizmetkârlık ve uşaklık eden, önlerinde ok atan, ateşli silâhların icadından önce ok, yay ve ok takımı, daha sonraları silâh taşıyan kavaslar bulunmaktaydı. Vezir dairelerinde bulunan kavasların sayısı zamanla artmıştır (Mustafa Nûri Paşa, III, 82). Kavaslar sonraları daha ziyade sıradan ulaklar olarak da istihdam edilmiştir.

Kavas terimi önce Dîvân-ı Hümâyun'da, çavuşbaşının yönetimi altındaki çavuşların bir alt seviyesindeki silâhlı kişiler için kullanılmıştır. Esas itibarıyla Bâbîâlî çavuşbaşılık teşkilâtı personelinin olan ve muhzirbaşına bağlı bulunan Bâbîâlî kavaslarının Paşakapısı veya Bâbîâlî'nin ayrı olan harem kısmında, muhzir ve yoldaşlarının yerlerinden sonra kendilerine ait odaları vardı (Uzunçarşılı, *Merkez-Bahriye*, s. 266). Bunların seraskerlik maiyetinde de koğuşları mevcuttu (BA, *İrade-Dahiliye*, nr. 7173). Kavasların çavuşbaşının görevleri çerçevesinde muhtelif hizmetlerde bulunduğu görülmektedir. Polis teşkilâtının ilk nüvesini teşkil eden Bâbîâlî kavasları yeniçeriliğin ilgası üzerine bir ara geçici olarak sefârethânelerde de görevlendirilmiştir. Bâbîâlî kavaslarının sadâretin bir birimi olan teşrifat kaleminde de görev yaptıkları bilinmektedir. Kavas teşkilâtının II. Mahmud zamanında kurulan özel polis biriminde önemli bir yeri olmuş, bu dönemde yeniçeri ve bostancı ocakları kaldırılıp Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye teşkil edilirken bu çerçevede ilga olunan muhzir ağalığında

ağanın maiyetinde, "harbeci" adı verilen, suçluların tevkif ve hapsiyle görevli, özel elbiseleri, bellerinde asılı birer baltaları, ellerinde harbeleri olan kimselerin unvanı kavasa dönüştürülmüş, ayrıca İstanbul'daki bir karargâhta 150 kavas ve 500 seymenden oluşan özel bir polis birimi oluşturulmuştur (J. Shaw – K. Shaw, II, 76). İstanbul'da bulunan bu kavasların ellerinde gümüş değnek bulunurdu.

Osmanlılar'da ne zaman kurulduğu açık bir şekilde bilinmemekle birlikte önceleri yasakçı, değnekçi, harbeci ve kavas, 1826'dan itibaren daha çok kavas, bazan da çavuş adıyla anılan bu teşkilâtın yeniçeri teşkilâtıyla birlikte mevcut olduğu tahmin edilebilir. Kavas teşkilâtı, Osmanlı Devleti ve kapitülasyon rejimiyle ilgili bir eserde "agents de police ou cawas" ifadesiyle polis teşkilâtı olarak takdim edilmektedir (Rausas, s. 29). Osmanlı idarî literatüründe bu terim daha çok elçi, konsolos, konsolos vekili ve konsolos memuru gibi yabancı devlet temsilci ve temsilcilikleri hizmetinde bulunan özel polisleri ifade etmektedir. Osmanlı ülkesindeki elçi ve konsolosların her birinin birer çavuşu ile bir veya daha çok yeniçerisi bulunmaktaydı, bunlara yasakçı veya kavas denilmekteydi. Elçilik kavasları 1826 yılına kadar yeniçeriler arasından seçilir ve görevlendirilirdi. Evli yeniçerilerden ailesi kalabalık olanlar sefirlerin maiyetine muhafızlık hizmetiyle verilir, görevlendirilmeleri süresinde odabaşlarına bağlılıkları devam ederdi. Vazifeleri sefirler, konsoloslar ve maiyetleriyle birlikte sefârethâne ve konsoloshâneleri korumak, resmî veya gayri resmî şekilde ikametgâhlarını terkeden diplomatlara ve eşlerine himaye amacıyla refakat etmek, önlerinde gitmek suretiyle onlara yol açmak, ülkeye geldiklerinde karşılamaktan ibaretti. Bâbîâlî'de sadrazamı ziyaret eden bir sefirin önünde kılıçlı ve tabancalı bir kavas yürür, ona kalabalıkta yol açar ve yol gösterirdi. Elçiliklerde görevlendirilmiş olan kavaslar yalnız elçiliğin koruması ile değil elçi ve eşinin özel işleriyle de ilgilenmek durumundaydı (Montagu, s. 47, 48).

Fransa'ya verilen 1740 kapitülasyonundan itibaren yabancı diplomatlara kendi kavaslarını seçme yetkisi tanınmıştır. 1740 kapitülasyonunda geçen "Franceviiyü'l-asl olan Françe kavasları" tabirinden, elçilik ve konsolosluklara istedikleri yeniçerileri seçebilme yetkisi yanında Osmanlı tebaası dışında kavas istihdam etme imkânının da sağlandığı, bu suretle

elçilik ve konsolosluklarda iki tip muhafız bulunduğu, bunlardan ilkinin yasakçı Osmanlı yeniçerisi, ikincisinin ise Fransız kavaslar olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu kapitülasyonla hem Osmanlı hem de Fransız konsolosluk yasakçı - kavaslarına imtiyazlar sağlandığı da anlaşılmaktadır.

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra Galata voyvodası maiyetindeki askerden muhafız verilmeye başlanması bazı problemlere yol açmıştır. İngiliz sefiri buna itiraz ederek sefârethâneyi kapatmış, verilen muhafızları kabul etmemiş, hükümet de sefârethâneye geçici olarak Bâbiâli kavasları göndermiş, bu defa Fransa sefiri daha ileri gidip eğer asker verilmezse Fransa'dan muhafız getirtceğini Bâbiâli'ye yazarak bu askerleri getirtmişti (Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, I, 564, 565).

23 Safer 1280 (9 Ağustos 1863) tarihli nizamnâmeyle başkonsolosluklar ve eyalet merkezlerinde bulunan konsolosluklar için dört, diğer konsolosluklar için üç, konsolos vekillikleri ve konsolos memurlukları için de ikişer kavas görevlendirilebileceği öngörüldü. Bunların tayini hükümet tarafından ilgili taşra yöneticilerine bildirildi. Sefâretlerde kavaslar, Yeniçeri Ocağı'ndaki yevmiyelerinden başka sefârethânelerden de gayri resmî olarak 4'er, 5'er akçe yevmiye alırlardı. İstanbul'a gelen elçilerin kaldığı Elçi Hanı'nda, kapılarda yılda bir değiştirilmek suretiyle nöbet görevi yapan bir çavuşla dört yasakçı ise yılda 50 duka alırdı. Kavaslar kendilerini diğer personelden ayıran bir tür fantezi üniforma giyerlerdi.

1740 kapitülasyonunun elçiliklere tanıdığı Osmanlı tebaası dışında kavas istihdam edebilme imtiyazının istismarı ve bunun önlenemeyişi, devletin güç kaybına uğraması, Bâbiâli'de 1908-1909'da gerçekleştirilen tasfiye ve düzenlemeler gibi sebeplerle elçilik ve konsolosluk muhafız ve hademesi olarak çalışan, elçi ve konsolosların önünde silâhlı olarak dolaşan kavaslar tamamen yabancılardan teşekkül etmiştir. Osmanlı Devleti ve halkı için bir külfet ve kapitülasyonların âdeti ayakta gezen âlâmeti haline gelen (Pakalın, III, 606) elçiliklerdeki kavas teşkilâtının 1923 Lozan Antlaşması ile muhtemelen birinci ve yirmi sekizinci maddelerle istinaden ortadan kalktığı anlaşılmaktadır. Özellikle yirmi sekizinci maddeyle kapitülasyonların kaldırılması, elçilerin ve kavaslarının halkı kendi tebaası gibi gö-

ren tavır ve statülerinin sona ermesini sağlamıştır. Ancak kavas veya benzeri bir terim bugün için hâlâ kullanılmakta ve gerek Türkiye gerekse diğer İslâm devletlerinde yabancı sefâretlerin muhafız ve hizmetkârlarını, yabancı temsilcilerle Arap ülkelerinde bulunan papaz, vâiz ve rahip gibi dinî yetkililerin bir nevi kapıcılarını ifade etmektedir (CEAC, s. 284).

Kavas ve kavasbaşı istihdam eden diğer birimler şehremâneti ve sıhhiye teşkilâtlarıdır. Şehremâneti teşkilâtı içerisinde bulunan belediye kavasları, belediye zâbitası görevinin polislerle devredildiği tarihe kadar bu görevi sürdürmüş, görevleri esnasında beyaz kayışlı bir pala taşımış ve belediye çavuşu olarak anılmıştır. Belediye kavaslarının isimleri sonradan "komisyon çavuşu", en son olarak da "zâbita-i belediyye memuru"na dönüşmüştür. Bu kavas veya çavuşların üniformasız ve sivil gezenlerine "tebdil", bunların en büyüğüne "baştebdil" veya "tebdil eskisi" denirdi (Pakalın, II, 215; III, 428).

Sıhhiye teşkilâtı içerisinde iki şube halinde düzenlenmiş olan karantina meclisinin ikinci şubesinde, "müdüf-i kavvâs-ı sıhhiyye" adıyla 500 kuruş maaşlı bir görevli ile buna bağlı olarak "kavvâs-ı sıhhiyye" adıyla otuz kişiden ibaret olan ve kendilerine toplam 5000 kuruş maaş verilen kavaslar bulunmaktadır. Bu çerçevede kurulmuş olan Kuleli Tahaffuzhânesi'nde kendilerine toplam 2250 kuruş maaş ödenen on beş kavasla bunların âmiri durumunda olup 500 kuruş maaş alan bir kavasbaşı yer almaktadır (Sarıyıldız, LVIII/222 [1994], s. 339, 370-371). Kavasların kısa bir süre için İstanbul'da Tophane ve Beyoğlu taraflarının zâbitasına memur edilerek kendilerine maaş tahsis edildiği de görülmektedir (Tongur, s. 147).

Kavaslar taşra teşkilâtında da çeşitli görevler üstlenmiştir. Taşra zaptiye teşkilâtındaki kavasların zaptiye işinde görev alan müşir, ferik ve diğer subayların emrinde görev yaptıkları, aylık olarak aldıkları maaşlarının muhassıllar tarafından tahsil edilen vergilerden buldukları mahalde karşılandığı, maaş aldıklarına dair kendilerinin birer maktubuz alındığını gösterir belgeler düzenlendiği bilinmektedir (Orhonlu, s. 152).

Kavas ve kavasbaşılar taşrada valiler nezdinde görev yapardı. Meselâ Şam valisi nezdindeki kavasbaşı valinin muhafız alayı şefi durumundaydı (Koury, X, 33). Valilerin maiyetinde bulunan kavaslar ellerinde gümüş değnek taşırlardı. Taşrada

istihdam edilen kavasların beylerbeylerinin belirlediği yerlerde hizmet ettikleri, hizmet yerleri ve sayıları merkez tarafından belirtmek suretiyle daha çok Şam, Halep, Hama ve Selemiye gibi Arap diyarlarından talep edildiği, iyi yetişmiş, iyi ok atan kimseler olmalarının, at ve silâhlarıyla birlikte güvenilir kefiller alınmak suretiyle gönderilmelerinin istendiği, yirmi hânedan bir kavas alındığı (BA, MD, nr. 7, hk. 2123, 2251), bunların 5'er akçe ulûfe aldıkları, mevâciblerinin reyâ tarafından karşılandığı, kavas toplanan yerde veya yakın bir bölgede zeâmete mutasarrıf yahut bey olan birinin merkez tarafından başlarına serdar tayin edildiği, sadece Anadolu'da değil Gürcistan'da ve Arabistan'daki Ulyanoğlu isyanı gibi bazı isyanlarda görev yaptıkları da anlaşılmaktadır (BA, MD, nr. 7, hk. 1174, 1176, 1250, 1256, 1278, 1465, 1750, 2026, 2079, 2123, 2251; MD, nr. 44, hk. 153). Taşrada kavaslar ayrıca sâilyâne toplamak, vali ve kadıların konaklarında hizmet etmekle de görevlendirilmekte, konaklarda görev yapan kavasların bir çavuş nezâretinde veya onunla iş birliği içerisinde faaliyetlerini yürüttükleri kaydedilmektedir. XIX. yüzyıl sonlarına doğru Mekke emirliğine bağlı olarak bir kavasbaşı ile maiyetinde kavasların bulunduğu bilinmektedir.

Mütesellimler iç güvenliği temin görevlerini, özellikle Yeniçeri Ocağı'nın kalkmasından sonra yanlarında barındırdıkları kapı halkıyla yürütmeye başlamış, bu çerçevede sekban, tüfenkçi veya kavas denilen askerler kullanmıştır (Çadırcı, s. 25). Eyaletlerde redif teşkilâtı kurulunca kadar iç güvenlik hizmetleri de bunlar tarafından yürütülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 5, hk. 1686; nr. 7, hk. 1174, 1176, 1250, 1256, 1278, 1465, 1750, 2026, 2079, 2123, 2251; nr. 44 (haz. M. Ali Ünal), İzmir 1995, hk. 153; BA, İrade-Dahiliye, nr. 2452, 2466, 3040, 3095, 3281, 3552, 7173; *Kitâbü Mesâlihi'l-müslimin ve menâfi'i'l-mü'minin* (haz. Yaşar Yücel, *Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Kaynaklar* içinde), Ankara 1988, s. 98; Kâtib Çelebi, *Süllemü'l-vuşûl ilâ tabakâti'l-fuhûl*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1887, III, 505; L. Montagu, *Türkiye Mektupları: 1717-1718* (trc. Aysel Kurutluoğlu), İstanbul, ts. (Tercüman 1001 Temel Eser), s. 47, 48; Mustafa Nûri Paşa, *Netâyicü'l-vukûât* (nşr. Mehmed Gâlib Bey), İstanbul 1327, III, 82; G. P. du Rausas, *Le régime des capitulations dans l'Empire ottoman*, Paris 1911, s. 29; Lozan Sulh Muâhede-nâmesi, *Mukavelât ve Senedât-ı Sâire 24 Temmuz 1339/1923*, İstanbul 1339, s. 5, 11; Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, I, 564, 565; a.mlf., *Merkez-Bahriye*, s. 256, 265, 266; Hikmet Tongur, *Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görev-*

KAVAS

lerin Gelişimi, Ankara 1946, s. 147; H. A. R. Gibb – H. Bowen, *Islamic Society and the West*, London 1957, I, 152, 153; S. J. Shaw – E. K. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye* (trc. Mehmet Harmancı), İstanbul 1983, II, 76; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbend Teşkilatı*, İstanbul 1990, s. 152; Musa Çadircı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara 1991, s. 25, 151, 157; Halil İnalıcık, *Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1993, s. 367; Gündüz Ökçün, "Kapitülasyonlar Hakkında Bâb-ı Âlî'nin Sefaretlere Gönderdiği 7 Temmuz 1867 Tarihli Muhtıra", *SBFD, XXII/3* (1968), s. 139-151; G. J. Koury, "The Ottoman Administration of the Province of Damascus at the end of the Eighteenth Century", *Studies in Islam*, X, New Delhi 1973, s. 33; Gülden Sarıyıldız, "Karantina Meclisi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri", *TTK Belleten*, LVIII/222 (1994), s. 339, 370-371; Mehmet Canatar, "Osmanlı Devleti'nde Kavaslar ve Kavas Teşkilatı", *İlmî Araştırmalar*, sy. 4, İstanbul 1997, s. 67-86; Pakalın, II, 215; III, 428, 606; Ronart, *CEAC*, s. 284; Cl. Huart – [B. Spuler], "Kawwās", *EI²* (ing.), IV, 808.

MEHMET CANATAR

KAVİ

(التقوى)

Allah'ın isimlerinden
(esmâ-i hüsnâ) biri.

Sözlükte "güçlü olmak, gücü yetmek, bir işi gerçekleştirmek için aklen ve bedenen yeterli olmak" anlamındaki **kuvvat** kökünden sıfat olup Allah'a nisbet edildiğinde "her şeye gücü yeten, kudret sahibi mânasına gelir. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî kavî ile kâdir arasında bir fark bulunmadığını söylemekle birlikte (*el-Emedü'l-aşkâ*, vr. 60^a) Ebû İshak ez-Zeccâc'dan itibaren âlimler, kavî isminin "kemiyyet ve keyfiyet bakımından üstün kudrete sahip olan" anlamında farklılık kazandığını kabul ederler. Fahrreddin er-Râzî kavî isminin muhtevasını iki şekilde açıklamıştır. Ona göre "Allah'ın, hiçbir ferdi ve birimi dışarıda kalmamak üzere kâinatı etkilemesi" mânasına alındığında kâdir, "hiçbir şeyden etkilenmemesi" mânasında kullanıldığında ise vâcibü'l-vücûd niteliğini taşır (*Levâmi'ü'l-beyyinât*, s. 291). Kuvvetli oluş vasfı yaratılmışlara da izâfe edilir, ancak onlardaki kuvvet sınırlıdır ve devamlılık arzuetmez. Kavînin ayrıca "kuvvat veren" (mukvî) anlamına gelebileceği söylenmiştir. Nitekim Kur'an'da, Hz. Hûd'un kavmine verdiği öğütler nakledilirken bahışlanmalarını dileyerek Allah'a döndükleri takdirde O'nun güçlerine güç katacağını ifade ettiği haber verilmiştir (Hûd 11/52).

Kavî ismi dokuz âyette Allah'a nisbet edilmiştir. Bunlardan ikisi "cezası çetin olan" anlamındaki şedidü'l-ikâb terkibi, diğerleri ise "yegâne galip" mânasındaki azîz ismiyle birlikte kullanılmış ve her iki grup âyet Allah'ın muktedir olmasını gerektiren anlatımların sonunda yer almıştır. Kur'an'da ayrıca kuvvet kelimesi de Allah'a izâfe edilmiştir (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "kvy" md.).

Hem İbn Mâce hem Tirmizî rivayetinde yer alan kavî ismi ("Da'avât", 82; "Du'â", 10), hadis metinlerinde ayrıca fiil kalıbında ve kuvvet kelimesiyle birlikte Allah'a nisbet edilmiştir (*Müsned*, II, 298, 469; V, 297; Tirmizî, "Tıb", 29). Müslümanlar arasında kullanılan "lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh" (bütün tasarruf, güç ve kudret Allah'a aittir) ifadesi de birçok hadis kaynağında mevcuttur (meselâ bk. Buhârî, "Ezân", 7, "Teheccüd", 21; Müslim, "Şalât", 12; "Mesâcid", 139; Ebû Dâvûd, "Edeb", 101).

Kavî ismiyle esmâ-i hüsnâ listesinde yer alan azîz, çebbâr, kâdir, kâhhâr, meftin ve muktedir isimleri arasında anlam yakınlığı bulunur. Kavî zâtî isimler grubunda yer almakla birlikte "güç ve kuvvet veren" mânasına alındığı takdirde fiilî sıfatlardan sayılır.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "kvy" md.; *Lisânü'l-Arab*, "kvy" md.; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "kvy" md.; *Müsned*, II, 298, 469; V, 297; Buhârî, "Ezân", 7, "Teheccüd", 21; Müslim, "Şalât", 12, "Mesâcid", 139; İbn Mâce, "Du'â", 10; Ebû Dâvûd, "Edeb", 101; Tirmizî, "Da'avât", 82, "Tıb", 29; Zeccâc, *Tefsiru esmâ'illâhî'l-hüsnâ* (nşr. Ahmed Yûsuf ed-Dekkâk), Beyrut 1395/1975, s. 54; Hattâbî, *Şe'nü'd-du'â* (nşr. Ahmed Yûsuf ed-Dekkâk), Beyrut 1404/1984, s. 77; Kâdî Abdülcebbâr, *el-Muğni*, Kahire, ts. (el-Müessesetü'l-Misriyyetü'l-âmme), V, 206; Abdülkâhir el-Bağdâdî, *el-Esmâ' ve's-şifât*, Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 497, vr. 157^b-158^a; Gazzâlî, *el-Makşadü'l-esnâ* (Fazluh), s. 140; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Emedü'l-aşkâ*, Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 499, vr. 60^a-b; Fahrreddin er-Râzî, *Levâmi'ü'l-beyyinât* (nşr. Tâhâ Abdürraûf Sa'd), Beyrut 1404/1984, s. 291, 298-299.

BEKİR TOPALOĞLU

KAVİM

(القوم)

Topluluk, halk, ırk.

Sözlükte "aynı soydan gelen, töre, dil ve kültürleri bir olan insan topluluğu" anlamına gelen **kavim** (kavm) "ırk, millet" mânasında da kullanılır. Yeni bir kavram olan **kavmiyye** de (kavmiyetçilik) "milli-

yetçilik, ırkçılık" anlamındadır. Arap dilcileri, kavim kelimesini genellikle tekil olmayan topluluk ismi olarak değerlendirmişlerdir. Bunun çoğulu **akvâm**, çoğulunun çoğulu **ekâvim**, **ekâvim** ve **ekâyim**dir. Kelimenin nâdiren "nisâ" (kadınlar) karşıtı olarak yalnız erkekler için kullanıldığı olmuştur da umumiyetle erkek ve kadınlardan oluşan topluluğu ifade eder; nitekim Kur'an-ı Kerim'de her iki şekilde de, yani hem müzekker hem müennes olarak yer almıştır. Kavmiyye, Arapça'da milliyetçilik kavramını karşılamak için modern dönemde ortaya çıkmış bir kelimedir. Ayrıca kavim karşıtı olarak **üm-met** kelimesi de kullanılır.

Kur'an-ı Kerim'de kavim genellikle "topluluk" mânasında 383 yerde ve tekil olarak geçmektedir. Bu âyetlerde aklını kullanan, bilen, Allah'ı seven ve Allah tarafından sevilen, düşünüp ibret alan, iyi ameller işleyen, iman eden, şükreden, söz dinleyen, adaletli davranan kavimler yanında bunların zıddı özelliklere sahip olanlardan da söz edilir (meselâ bk. el-Bakara 2/164, 230, 250, 258; Âl-i İmrân 3/117; en-Nisâ 4/78; el-Mâide 5/22, 26, 54, 58, 84; el-En'âm 6/77, 99, 126; el-A'râf 7/58, 81, 133, 138; Yûnus 10/67; eş-Şuarâ 26/105, 160; en-Neml 27/60; el-Ankebût 29/30; ez-Zâriyât 51/53). İlahî bir rahmet olarak her kavme kendi dilini konuşan bir peygamber gönderildiği ve Allah'ın emirlerini tebliğ eden elçi gönderilmeden hiçbir kavme azap edilmeyeceği yine Kur'an-ı Kerim'de belirtilmiştir. Kur'an'da birçok âyet, peygamberlerin gönderdikleri toplumları Allah'a iman ve ibadete, iyiliğe ve doğru yola davet amacıyla yaptıkları, "ey kavimim" diye başlayan uyarı ve nasihatlerini ihtiva etmektedir (meselâ bk. el-Bakara 2/54; el-A'râf 7/59, 61, 65, 73; Hûd 11/29, 50, 52, 85, 89, 93; Nûh 71/1-4). Bazı âyetlerde, peygamberlere karşı kavimlerinin veya bazı kesimlerin takındıkları olumsuz tavırlar ve verdikleri cevaplar anlatılır (meselâ bk. el-A'râf 7/60, 66, 82, 88, 90; Hûd 11/27, 38; el-Mü'minûn 23/24, 33; en-Neml 27/56; el-Ankebût 29/24, 29).

Kavim kelimesi hadis kaynaklarında hem tekil hem çoğul şekliyle kullanılır. Bu rivayetlerde kavimlerin atalarıyla övünmesi yasaklanmakta (*Müsned*, II, 361, 524; Tirmizî, "Menâkıb", 74), kişiyi haksız bir konuda kendi kavmini desteklemeye sevkeden asabiyet menedilmekte (Ebû Dâvûd, "Edeb", 112), Kur'an'ı sadece okumakla yetinip düşünce ve amellerine yansıtmayanlar eleştirilmekte (Buhârî, "Fe-